

Вікторія Рєзнікова,

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

УДК 347.71

***Спільна господарська діяльність в Україні:
економіко-правова сутність***

У процесі задоволення своїх економічних (майнових) та інших інтересів у суб'єктів господарювання виникає необхідність у кооперації (від лат. *cooperatio* – співпраця), тобто у спільній діяльності, змістом якої може бути об'єднання майна, зусиль, організація співпраці для досягнення певної спільної господарської мети, що не суперечить чинному законодавству. Ця необхідність може бути зумовлена різними чинниками, зокрема: відсутністю у суб'єкта господарювання достатніх фінансових ресурсів, майна, ділових зв'язків чи репутації, досвіду, знань, технологій для будь-якого виду діяльності; неможливістю здійснювати певний вид діяльності без партнерів через нормативно-правові вимоги (організація та діяльність фондової біржі, страхова діяльність тощо); прагнення уникнути ризиків чи зменшити їх.

До дослідження спільної діяльності звертались у своїх працях такі економісти: С. Н. Кацура, В. О. Онищенко, Н. О. Рак, Л. В. Торгова, О. В. Хитра

та ін., а також правники О. Є. Блажівська, О. В. Дзера, А. С. Довгерт, Ю. І. Дмитрієва, А. І. Масляєв, І. А. Масляєв, Ю. А. Погуляєв, К. В. Шаперенков, Г. В. Юровська та ін. (щоправда, зазначені автори досліджували спільну діяльність лише під цивільно-правовим кутом зору). Господарсько-правові дослідження особливостей провадження спільної діяльності у сфері господарювання виконувалися такими авторами, як О. М. Вінник, Н. Є. Косач, В. В. Луць, О. Е. Сімсон та ін. Однак у кожному разі вони є нечисленними, переважно фрагментарними. Недослідженими залишаються чимало питань, серед яких і економіко-правова сутність спільної господарської діяльності.

Метою цієї публікації є вирішення основних загальнопонятійних ознак спільної діяльності, визначення поняття та ознак спільної господарської діяльності в аспекті як її економіко-правової сутності, так і з позицій господарсько-правової доктрини.

Розуміння сутності спільної господарської діяльності як економіко-правового явища неможливе без *вирізнення та аналізу основних загальнопонятійних ознак¹ спільної діяльності:*

1) *наявність спільної для всіх учасників такої діяльності мети.* Як будь-яка інша форма діяльності, спільна діяльність стає цілеспрямованою за наявності свідомо поставленої мети, підпорядкованості дій та зусиль учасників такої діяльності її досягненню (за своєю суттю спільна діяльність і є досягненням мети);

2) *учасники спільної діяльності повинні мати спільну мотивацію, намір діяти разом.* Спільна мета і спільна мотивація – обов'язкові умови не просто провадження спільної діяльності різними її учасниками, а формування з окремих учасників певної спільності;

3) *поєднання індивідуальних діяльностей (утворення в результаті єдиного цілого).* Спільність як особлива якість діяльності породжується таким об'єднанням зусиль її учасників, їхніх дій, за якого між ними виникають взаємозв'язок і взаємозалежність;

4) *поділ єдиного процесу діяльності на окремі функціонально пов'язані між собою операції, їх розподіл між учасниками.* Розподіл індивідуальних діяльностей відбувається у спільності, створеній для провадження спільної діяльності, характеризує функціональну структуру цієї спільності. Ступінь чіткості, прозорості розподілу функцій у спільності характеризує ступінь її структурованості. Структурованість спільної діяльності є однією з найбільш важливих її якостей як окремого утворення (наприклад, простого товариства). Однак для розуміння сутності спільної діяльності не-

достатньо простого об'єднання зусиль та дій окремих суб'єктів у просторі та часі, функціонального розподілу індивідуальних діяльностей між учасниками такої діяльності, навіть за спільної мети і мотивації. Спільна діяльність потребує не стихійного, а суворо узгодженого, скоординованого виконання розподілених і пов'язаних між собою дій, взаємних обов'язків;

5) *координація індивідуальних діяльностей учасників.* Узгодженість (скоординованість) передбачає чітко визначену послідовність операцій у відповідності з попередньо визначеним планом дій. Вона досягається за допомоги управління. Управління індивідуальною діяльністю надає діяльності спільній якісно нового рівня складності. В індивідуальній діяльності суб'єкт сам планує свої дії, активність, обсяг роботи, не ставлячи їх у залежність від інших суб'єктів. Спільна діяльність не може здійснюватися без установлення чітких зв'язків між різними операціями, а відповідно, й між різними її учасниками, без координування їхньої діяльності. Отже, управління – важлива ознака та атрибут спільної діяльності;

6) *настання для учасників спільної діяльності спільного кінцевого результату.* Спільна діяльність здійснюється для того, аби досягти кінцевого результату (в разі неможливості самостійного його досягнення окремим суб'єктом), або щоб досягти його у коротші проміжки часу, з більшою ефективністю. Спільний кінцевий результат необхідно співвідносити зі спільними метою та завданнями такої діяльності і цим визначати, наскільки вона була цілеспрямованою. Зіставлення спільного результату з витратами на його досягнення дозволяє визначити ефективність

¹ Під ознаками тут розуміються характерні особливості спільної діяльності як цілісного та відносно самостійного феномена (сфера провадження спільної діяльності до уваги не береться; за мету ставиться вирізнення таких особливостей спільної діяльності, які були би властивими їй незалежно від сфери здійснення).

чи результативність (продуктивність) спільної діяльності. Спільний результат можна співвіднести також з індивідуальними витратами і результатами окремих учасників, щоб оцінити індивідуальний внесок кожного в результати спільної діяльності;

7) *єдине просторово-часове перебування та функціонування всіх учасників спільної діяльності*. Наявність єдиного простору та одночасність провадження індивідуальних діяльностей різними суб'єктами можуть розглядатись як елементарні ознаки, без яких, однак, неможливе розгортання спільної діяльності. Водночас слід мати на увазі, що окремі сучасні види спільної діяльності, породжені прискоренням науково-технічного прогресу, можуть мати непостійні та нечітко визначені межі «єдиного простору» [1, с. 19–23].

У сучасному економічно розвиненому суспільстві будь-яка господарська діяльність за змістом і формою організації об'єктивно стає більш спільною. Як відзначив Б. Ф. Ломов, «індивідуальна діяльність не існує сама по собі, а «вплетена» в діяльність суспільства», «будь-яка індивідуальна діяльність є складовою частиною діяльності спільної» [2, с. 9, с. 18].

Як писав В. М. Шретер, «...товариські об'єднання декількох осіб для спільного досягнення певної господарської мети зустрічаються ще з часів глибокої старовини. Ідея товариської угоди там, де сил однієї особи недостатньо для вирішення будь-якого життєвого завдання, сама по собі така проста і природна, що всюди, де є співжиття, ми зустрічаємо й договір товариства» [3, с. 149]. А. Ф. Федоров також відмічав, що «... одиничні сили особи часом виявляються недостатніми для подолання різноманітних труднощів у справі досягнення запланованої мети; так, наприклад, у однієї особи може бути в наявності капітал, однак немає вміння відкрити й вести задуману справу, а в іншій – навпаки,

може бути таке вміння, однак немає потрібного капіталу; між тим, поєднання таких осіб є спроможним дати і капітал, і потрібні вміння» [4, с. 411–412].

Спільна діяльність як економіко-правове явище передбачає обов'язкову наявність у самостійних суб'єктів господарювання *спільних економічних потреб* (як рушійної сили, величезна роль якої полягає у спонуканні суб'єктів господарювання до об'єднання їхніх зусиль та спільних дій), *спільного економічного інтересу* (як користі, вигоди, що досягається у процесі реалізації економічних відносин [5, с. 30, с. 35]), *господарського ризику* (як складової діяльності в умовах невизначеності через недостатню поінформованість, вплив зовнішніх чинників, за якої не гарантується отримання прибутку) та *прямих господарських зв'язків* (як різновиду економічних відносин між суб'єктами господарювання, що реалізуються через укладання безпосередніх договорів без залучення посередницьких структур [6, с. 271–272]). Окрім того, провадження спільної господарської діяльності повинно відбуватися на засадах самофінансування методом господарського (комерційного) розрахунку. Господарський розрахунок як метод ведення діяльності ґрунтується на сумісності у грошовій формі витрат і результатів діяльності з таким розрахунком, аби суб'єкти господарювання повністю відшкодували (покрили) свої витрати за рахунок доходів від своєї діяльності й отримали прибуток, були рентабельними.

Спільну господарську діяльність на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки можна розглядати як *специфічний (особливий) вид господарської діяльності та як господарське зобов'язання, що виникає з договорів про спільну господарську діяльність*.

На жаль, у чинному законодавстві України відсутнє загальне (комплексне) визначення спільної господарської

діяльності, яке охоплювало б усі форми її здійснення, характерні риси. Так, до прикладу, легальне визначення поняття *спільної підприємницької (господарської) діяльності* як діяльності, що базується на співпраці між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними суб'єктами господарської діяльності та на спільному розподілі результатів і ризиків від її здійснення, міститься у ст. 1 Закону України від 16.04.1991 р. «Про зовнішньоекономічну діяльність». Ще одне нормативне визначення поняття *спільної діяльності* міститься у п. 3 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р.: *спільною діяльністю* визнається господарська діяльність зі створенням чи без створення юридичної особи, яка є об'єктом спільного контролю двох чи більше сторін відповідно до письмової угоди між ними.

Висновки. Основними загальнопонятійними ознаками *спільної діяльності* є: наявність спільних для всіх учасників такої діяльності мети й мотивації; поділ єдиного процесу діяльності на функціонально пов'язані між собою складові (окремі операції) та розподіл їх між учасниками; об'єднання зусиль окремих суб'єктів, їхніх індивідуальних діяльностей та узгоджене (скоординоване) їх здійснення; наявність управління (зокрема самоуправління); настання спільних кінцевих результатів; єдине просторово-часове перебування та функціонування всіх учасників *спільної діяльності*.

З позицій економіко-правової сутності *спільна господарська діяльність* може, на нашу думку, бути потрактована як форма співпраці (кооперації),

що передбачає об'єднання та спільне використання матеріально-фінансових, трудових та/або інших ресурсів партнерів, функціонує як єдиний економічний організм із метою досягнення спільних цілей у різних сферах господарювання, має демократичний характер і спрямовується на задоволення економічних інтересів її учасників. До *ознак спільної господарської діяльності*, як специфічного економіко-правового явища, відносять: а) добровільне об'єднання власності та зусиль суб'єктів господарювання; б) спільну для всіх учасників господарську мету; в) демократичний характер об'єднання суб'єктів господарювання; г) спрямованість на задоволення економічних інтересів учасників; г) активний характер участі, наявність тісної та глибокої взаємодії партнерів у всіх або окремих ланках господарського циклу у формі спільного володіння, використання і розпорядження виділеними ними спеціально для цих цілей ресурсами.

З позицій господарсько-правової доктрини *спільна господарська діяльність*, вважаємо, може бути визначена як діяльність двох та більше суб'єктів господарювання (як вітчизняних, так і за участю іноземного(их) інвестора(ів)), що може здійснюватися як у формі господарського договору, так і у формі створення самостійного суб'єкта господарювання – юридичної особи, передбачає наявність у її учасників *спільної господарської мети*, для досягнення якої вони об'єднують свої зусилля та можливі вклади (кошти, матеріальні та нематеріальні активи), спільно діють протягом певного періоду часу, координують свої дії, беруть участь у розподілі спільно досягнутого результату (як прибутків, так і збитків).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Совместная деятельность: методология, теория, практика* / [К. А. Абульханова – Славская, О. В. Аллахвердова, М. И. Бобнева, Б. П. Жизневский и др.]. – М. : Наука, 1988. – 232 с.
2. *Ломов Б. Ф.* К проблеме деятельности в психологии / Б. Ф. Ломов // Психологический журнал. – 1981. – № 5. – Т. 2 – С. 3–22.
3. *Шретер В. Н.* Советское хозяйственное право: (право торгово-промышленное) / В. Н. Шретер. – М. : Государственное издательство, 1928. – 332 с.
4. *Федоров А. Ф.* Торговое право / А. Ф. Федоров. – Одесса : «Слав.» тип. Е. Хрисогелос, 1911. – 910 с.
5. *Гальчинський А. С.* Основи економічної теорії : [підручник] / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – К. : Вища школа, 1995. – 471 с.
6. *Економічна енциклопедія* / [Б. Д. Гаврилишин, О. А. Устенко, А. С. Гальчинський та ін.]; Відп. ред. С. В. Мочерний. – К. : Видавн. центр «Академія», 2000. – Т. 1. – 864 с.

Резнікова В. В. Спільна господарська діяльність в Україні: економіко-правова сутність

Статтю присвячено дослідженню спільної діяльності як економіко-правового явища. Вирізняють основні загальнопонятійні ознаки спільної діяльності. Визначено поняття та ознаки спільної господарської діяльності як під кутом зору її економіко-правової сутності, так і з позицій господарсько-правової доктрини.

Ключові слова: спільна діяльність, спільна господарська діяльність, економіко-правова сутність спільної господарської діяльності.

Reznikova V. V. Совместная хозяйственная деятельность: экономико-правовая сущность

Статья посвящена исследованию совместной деятельности как экономико-правового явления. Выделены основные общепонятийные признаки совместной деятельности. Определены понятие и признаки совместной хозяйственной деятельности как с точки зрения её экономико-правовой сущности, так и с позиций хозяйственно-правовой доктрины.

Ключевые слова: совместная деятельность, совместная хозяйственная деятельность, экономико-правовая сущность совместной хозяйственной деятельности.

Reznikova V. Joint economic activity in Ukraine: economically legal essence

The article is sanctified to research of joint activity as economically the legal phenomenon. The basic general concept signs of joint activity are distinguished. A concept and signs of joint economic activity are certain from the point of view of both her economically legal essence and from positions of economic legal doctrine.

Key words: common activity, joint economic activity, economically legal essence of joint economic activity.